

Dinsdag 24 april

Gisteren en vandaag twee relatief rustige dagen achter de rug van hoofdzakelijk lesvoorbereidingen en colleges. Ik heb elke week drie avonden les in dezelfde groep G3 en dan komt bijna vanzelfsprekend een sterke dynamiek op gang. De aanwezigheid is met 75% gemiddeld veel hoger dan vorig jaar in dezelfde groep maar het probleem blijven de begin- en einduren. We beginnen officieel om 16.30 uur maar ik ben al blij als ik om 16.45 uur kan beginnen met 3 van de 11 cursisten; de anderen druppelen later binnen. Het einde is normaal om 19.30 uur maar omdat één cursist nog 30 km met de taxibus naar huis moet, eindigen we om 19.15 uur. Ik compenseer die verloren tijd door de pauze wat in te korten en ervoor te zorgen dat de discussies strak in het gelid blijven.

Vandaag in *Politique de l'emploi* een goede discussie over de relativiteit van de begrippen werk en werkloosheid in een land als Congo, waar meer dan 90% van de bevolking in de informele economie werkt. Dat is de heterogene verzameling van activiteiten in de overlevingslandbouw en weinig of niet-geregistreerde activiteiten in de steden: geldwisselaars (*cambistes*) en verkopers van benzine (de *khaddafi's*), de *mamans* met een klein stalletje op de markt of gewoon op een straathoek, kleine ateliers voor de herstelling van voertuigen of het maken van meubelen, en eigenlijk kan je de talloze winkeltjes en bars langs de straten ook tot de informele economie rekenen. Gemeenschappelijke kenmerken van al deze activiteiten zijn dat er gewerkt worden zonder arbeidsovereenkomst of juridisch statuut, zonder aansluiting bij de sociale zekerheid en zonder toegang tot krediet omdat de kandidaat-ondernemer geen waarborgen kan geven. Daardoor heeft de overgrote meerderheid van deze bedrijfjes geen kans om te groeien tot volwaardige ondernemingen. We besluiten dat de tewerkstellings- en werkloosheidspercentages die volgens de methodologie van de Internationale Arbeidsorganisatie berekend worden, in de derde wereld van weinig betekenis zijn en in elk geval slechts een deel van de realiteit weergeven.

In de voormiddag hadden we contact opgenomen met Philippe Heutz die op het Belgische consulaat werkt als vertegenwoordiger van de Belgische ontwikkelingssamenwerking werkt. Hij geeft adviezen bij projectvoorstellen van ontwikkelingssamenwerking of van preventieve diplomatie en conflictpreventie. Philippe is al heel wat jaren hier op post en ook de voorgaande jaren hebben we gemerkt dat hij een uitgebreid netwerk heeft en zijn dossiers kent. We wisselen van gedachten over een nieuw project van de Aalmoezeniers: de oprichting van een secundaire landbouwschool in Kimbeimbe, waar de congregatie een al parochie, een

kleuter- en lagere school en een medisch centrum beheert. In september 2011 werd gestart met 72 leerlingen in het eerste jaar van de secundaire school. De eerste twee leerjaren zijn algemeen maar vanaf het derde jaar, dus vanaf september 2013, moet de specialisatie in landbouwonderwijs starten.

De investering is te groot om door de congregatie alleen gefinancierd te worden en we moeten dus een samenwerkingsverband met verschillende partners opbouwen. De congregatie zelf heeft in Kimbeimbe achter het dorp een domein van 84 ha. Daar is plaats voor klaslokalen en proefvelden, er zijn vijvers voor viskweek en een sportterrein is in aanleg. De congregatie kan ook de bouw van de twee eerste klaslokalen financieren.

De tweede partner kan BTC (*Belgian Technical Corporation*, de uitvoerder van de projecten van DGD, het Belgische ministerie van ontwikkelingssamenwerking) worden. Het samenwerkingsprogramma tussen België en Congo voorziet 100 tot 130 miljoen euro per jaar, gedurende drie jaar. De prioriteiten liggen in de landbouw, het technisch en beroepsonderwijs en de verbetering van het netwerk van secundaire wegen (de Chinezen zouden volgens een akkoord met de Congolese regering de grote wegen voor hun rekening nemen). BTC is niet over heel Congo actief maar wel in Katanga, economisch belangrijk en qua bevolking ook de tweede provincie van Congo met ongeveer 10 miljoen inwoners.

Voor het onderwijs is minstens 15 miljoen voorzien en de besteding zal waarschijnlijk over vijf jaren gespreid worden. Eén van de prioritaire acties zou de oprichting van *centres de ressources* zijn, centra waar jongeren en leerkrachten kunnen komen voor informatie en kennis maken met moderne technieken. Ph. Heutz doet een suggestie waaraan ikzelf tijdens een contact met BTC in Brussel ook al gedacht heb: waarom zou er in Bumaki zo geen centrum kunnen komen, gezien de faciliteiten en mogelijkheden die er zijn. BTC zou dan de resterende klassen kunnen financieren, een technische zaal en een hangar voor de landbouwvoertuigen en machines. Een kleine delegatie van BTC komt in mei of juni een week naar Lubumbashi voor het concretiseren van het actieprogramma. Ik heb de verantwoordelijke in maart in Brussel ontmoet en afgesproken dat we elkaar in Lubumbashi opnieuw zullen zien. Ik heb hem uitgenodigd om in Bumaki te komen vergaderen. Omdat de leerlingen vanuit de wijde omgeving zullen komen, moet de school een internaat hebben en hiervoor zullen we de provinciale regering aanspreken. De vierde partner kunnen enkele grote landbouwbedrijven uit de omgeving worden. Daar willen we

aankloppen voor technische adviezen en technici die een halve dag per week of enkele dagen per jaar les willen komen geven.

Ik schrijf tijdens het weekeind een nota waarmee we de volgende weken de potentiële partners kunnen contacteren.

Woensdag 25 april

Deze voormiddag in de avenue Kapenda vanuit de auto een tweede Chinees hospitaal gezien dat, volgens de borden aan de ingang, over alle moderne technieken beschikt. De Chinese aanwezigheid wordt langzaam meer zichtbaar.

In het begin van de namiddag op de televisie beelden vanuit het nieuwe voetbalstadion van de lokale voetbalclub *Tout Puissant Mazembe* in de wijk Kamalondo. De club wordt volop gesteund door provinciegouverneur Moïse Katumbi. TPM is elk jaar favoriet voor de titel van kampioen van Congo en was in 2009 nog Afrikaans kampioen. Twee van haar sterren spelen nu bij Anderlecht maar hebben tot nu toe hun onmisbaarheid nog niet kunnen bewijzen. Vorig jaar heb ik TPM al aangemoedigd in een wedstrijd tegen de kampioen van Marokko en dit jaar ga ik zeker één of twee zondagen terug.

In de stadion lopen Moïse en de Amerikaanse ambassadeur als gladiatoren een soort ereronde voor het begin van een wedstrijd tussen een jeugdploeg van TPM en een elftal van veteranen. De jongeren zitten op de *Académie du Foot* van TPM en het is duidelijk te zien dat ze met hun ogen gestolen hebben van het grote Barcelona. Ze spelen blootvoets maar toch hebben de veteranen geen kans en kunnen enkel de eer redden (3-1). Het stadion zit overvol en meteen begrijp ik waarom het vandaag onmogelijk was een afspraak op het ministerie van Werkgelegenheid vast te leggen: half Lubumbashi is hier.

De wedstrijd wordt georganiseerd in het kader van de Week van de Strijd tegen Malaria. UNICEF organiseert de uitdeling van gratis muskietennetten, met Amerikaanse (US AID), Britse (Dfid) en andere ontwikkelingshulp. Via de luidsprekers worden adviezen gegeven: gebruik de muskietennetten, leg grote waterplassen in de tuin droog, dek sceptische putten af. Ik lees die adviezen ook op affiches in de stad en ze zijn zeker niet overbodig. In een mail vanuit België lees ik dat op TV gemeld werd dat er in Congo elk jaar honderdduizenden nieuwe gevallen van malaria geregistreerd worden. In de *Perspectives économiques en Afrique 2011*, een uitgave van o.a. UNICEF en de Economische commissie van de VN voor Afrika (CEA) staat dat in 2009 in Congo 6,7 miljoen gevallen van gerapporteerde en bevestigde

gevallen van malaria geregistreerd werden, op een bevolking van 68 miljoen maakt dat één op tien. Voor heel Afrika gaat het om 72 miljoen gevallen. Malaria doodt veel meer mensen dan Aids.

Vrijdag 27 april

Vandaag voor de eerste keer *Economie du Développement* in G2, een groep die ik nog niet ken. Negen van de twaalf studenten zijn aanwezig en hier gaat het inderdaad om tweedekansonderwijs. Slechts twee van de negen hebben al hoger onderwijs gevolgd, voor de anderen is de sociale school een piste om hoger onderwijs te volgen. De groep is ook meer verscheiden: er zijn drie vrouwen en een militair bij.

Naar het einde toe hebben we een geanimeerde discussie over de vraag of je in Congo belasting moet betalen of niet. Ze vinden vrijwel unaniem dat de Congolezen wel gek zouden zijn, de staat doet immers niets voor hen. Het doet me denken aan wat ik in de jaren '80 in Hongarije en andere landen van Oost-Europa hoorde: "de (toen nog communistische) staat doet alsof ze ons betaalt en wij doen alsof we werken." Ik merk op dat we dan wel in een vicieuze cirkel zitten: er wordt geen belasting betaald omdat de staat niets voor de burgers doet en omdat er geen belastingen betaald worden, kan de staat niets doen, vooropgesteld dat de Congolese politici dat zouden willen doen. Hoe komen we daar uit? "Lokale verkiezingen zodat we van onderuit onze verkozenen kunnen controleren en onder druk zetten, en daarna hetzelfde op de hogere niveaus" is de conclusie van het debat en dat lijkt iedereen een evenwichtig en realistisch antwoord. Het was voorzien dat in 2012 provinciale en lokale verkiezingen zouden doorgaan en verschillende landen (waaronder België) en de Europese Unie hebben al geld toegezegd. Maar nu zijn die verkiezingen al verdaagd tot 2013. Dat is niet van aard om het wantrouwen van de Congolezen tegenover hun president en regering (die als ik dit schrijf nog moet samengesteld worden) weg te nemen.

Zondag 29 april – TP Mazembe wint van El Meerieck uit Soedan met 2-0

De Congolezen zijn gek van voetbal en de sfeer is dan ook fantastisch: uren aan een stuk tamtammuziek, vavuzela's (bekend sinds de wereldbeker in Zuid-Afrika), luide aanmoedigingen, zingende supporters en veel bier. Ik heb een kaartje van 11 dollar en daarmee sta je wel in de schaduw maar nog altijd dicht opeengepakt op de staantribune. Er zijn maar enkele andere blanken (muzungu's) in het stadion en die volgen de wedstrijd vanop de zittribune, waar de kaartjes 100 dollar kosten. Voortdurend wordt ik aangesproken: *Sportif? Supporter de Mazembe?* Ik moet proberen voor de volgende wedstrijd het zwart-witte voetbalshirt *Supporter à vie de TP Mazembe* te pakken te krijgen.

Maandag 30 april

Vandaag terug ernstig. Het is vandaag 'Dag van het Onderwijs' en bijgevolg geen les te geven. We gaan naar Kambove en Kakanda, twee mijnstadjes in de buurt van Likasi, op ongeveer 150 km van Lubumbashi. Omdat vanaf Likasi de wegen slecht zijn, zal het een lange dag worden.

Rond Likasi zijn de tekenen van de economische heropleving duidelijk zichtbaar. Het Chinese metaalbedrijf Huanchi ziet er redelijk nieuw uit, aan de ingang van de *Grande Cimeterie du Katanga* staat een groot bord met de productiedoelstellingen voor volgend jaar: 1 miljoen ton cement per jaar en een half miljoen ton kalk. Dat er wat meer concurrentie op de cementmarkt komt, zal geen kwaad kunnen. De voorbije jaren is de prijs voortdurend gestegen zodat een zak cement van 50 kg op een bepaald ogenblik 25 dollar kostte. Vandaag is dat terug 17 dollar per zak maar de aannemers houden rekening met nieuwe prijsstijgingen en passen regelmatig hun prijzen aan. Probeer in die omstandigheden maar eens een begroting voor een project op te stellen.

Kambove is een van de oudste mijncentra van Congo. In deze omgeving werden rond 1900 door de *Union Minière du Haut-Katanga* de eerste vondsten van koper gedaan. De stad bleef tot in de jaren 1970 een relatief bloeiend mijncentrum maar nu is het verval duidelijk. De mijn is door een gebrek aan onderhoud onder water gelopen en de kosten van herstel zijn zo hoog dat ze waarschijnlijk nooit meer geopend wordt. Er worden nog ertsen uit de omgeving verwerkt en *Gécamines* produceert hier ook nog maar dan in dagbouw. Dat betekent dat terreinen met grote machines worden afgegraven. De ertsen ondergaan nog wel een eerste bewerken (wassen, breken en concentratie) maar voor productie in open lucht en eerste verwerking zijn veel minder mijnwerkers nodig. Er is in Kambove dus veel werkloosheid.

We bekijken de grondvesten, de eerste fase van de bouw van een nieuwe school voor verpleegkundigen A2. Afgestudeerden vinden gemakkelijk werk in het nabije hospitaal van *Gécamines* of in de gezondheidscentra in de omgeving. Ik vraag informatie over de opleiding, vooral over de plaats van gezinsplanning en seksuele en reproductieve gezondheidszorg. Met een bevolkingsgroei van 3% per jaar – dat geeft een verdubbeling van de huidige bevolking van 69 miljoen op 23 jaar, dus tegen 2035 – is dat geen overbodige luxe. Het officiële leerprogramma is volledig, tot en met de nieuwste technieken. Dat stelt me wat gerust in een school die door de Almoezeniers samen met het bisdom Lubumbashi en Caritas Congo

gerund wordt. De kerk loopt in Afrika niet voorop als het gaat om geboortepanning en dan is er nog het gewicht van het gebrek aan onderwijs (nog steeds bezoeken buiten de steden tot 20% van de meisjes nooit een school) en de traditie.

Wat een verschil met Kakanda, op 30 km van Kambove langs een stofferige piste. In 2005 heeft Boss Mining (geleid door een Belgische familie) hier concessies en installaties van Gécamines overgenomen. Toen woonden er 5.000 inwoners. Op basis van de kiezerslijsten van 2011 wordt de bevolking nu op 70.000 geraamd. Boss Mining, het zusterbedrijf *Congo Cobalt Corporation* en onderaannemers die voor Boss werken uitvoeren stellen samen ongeveer 7.000 mensen tewerk. Met gemiddeld 5 tot 6 personen per gezin (zeker geen overschatting) laat Boss dus tot 40.000 mensen leven. Dat geeft een idee van de geweldige invloed van de mijnbedrijven op inkomens en levensomstandigheden. Als het bedrijf goed draait, komt er een zekere welstand in de streek. Maar zoals Kambove bewijst, betekent een crisis in een bedrijf meteen ook het verval van een stadje en van de omgeving. Het doet denken aan beelden uit de Verenigde Staten van kleine stadjes in verval met een industriële monocultuur van autofabrieken van Ford of General Motors.

Boss heeft met de concessies en installaties van ook 'le social' overgenomen: de schooltjes in de stad en het hospitaal, de huizen van de arbeiders. Eén lagere school is in erbarmelijke staat maar anderzijds zijn op het parochieterrein juist drie nieuwe klaslokalen gebouwd; het hospitaal ziet er langs de buitenkant goed onderhouden uit. We bezoeken de parochiecoördinator, die ook bij Boss werkt. Het huis valt redelijk mee en de maman vertelt dat elektriciteit en water door het bedrijf betaald worden. Het loon valt met 400 dollar per maand mee maar daarvoor wordt wel een grote flexibiliteit gevraagd; in veel bedrijven wordt gewerkt aan een ritme van tien dagen werken en vier dagen vrij. Een familie van zes personen (zoals in hun situatie) krijgt per maand ook nog 100 kg maïsmeel en gezondheidszorgen in het hospitaal van het bedrijf en onderwijs zijn gratis. Dat zijn paternalistische arbeidsverhoudingen maar de meeste Congolezen kunnen van zo'n arbeidsvoorwaarden alleen maar dromen.

In Kakanda hebben de Aalmoezeniers sinds oktober 2011 een parochie in beheer gekregen en er moeten bouwplannen opgesteld worden, voor een pastorie en klaslokalen. We vragen of er een grondplan van het hele terrein is en of er met de parochieraad al een planning van de bouwwerken is opgesteld. Er is geen grondplan en daarenboven is een stuk van het terrein dat uitermate geschikt zou zijn voor de pastorie, al ingenomen door het

Marialegioen van de parochie (wie in België herinnert zich dat nog?) voor de bouw van een gebedsplaats in open lucht. We kunnen die gebedsplaats niet meer laten verplaatsen maar we kunnen wel verbieden dat op een ander deel van het terrein bomen omgekapt worden om de pastorie te bouwen. Er zijn overal in Katanga veel bomen omgehakt en dat veroorzaakt erosie en stof dat door de veel voorkomende winden veel hinder en vervuiling geeft. Hier kunnen die drie bomen alvast gered worden.

Dinsdag 1 mei

Ik ben door het gemeenschappelijk vakbondsfront *Intersyndical* uitgenodigd om vanop de eretribune het defilé voor het Feest van de Arbeid bij te wonen. De CSC heeft me stof bezorgd om een kleurrijk hemd met passende teksten te laten maken en de klermaakster is op Kipopo geweest om de maat te nemen.

Het programma is tot in de puntjes geregeld. Oordeel zelf:

09.00 h – Mise en place des défilants

09.10 h – Arrivée des invités, membres des corps constitués et des missions diplomatiques et consulaires

09.20 h – Arrivée du maire de la ville

09.25 h – Arrivée des membres du gouvernement provincial

09.30 h – Arrivée des membres de l'Assemblée Provinciale

09.35 h – Arrivée de l'Honorable Président de l'Assemblée

09.40 h - Arrivée de son Excellence Monsieur le Gouverneur de la Province.

Alles verloopt redelijk op tijd maar de gouverneur laat zich vertegenwoordigen door zijn vice. Uit diens toespraak onthoud ik vooral dat de volgende vijf jaar (de regeerperiode van Kabila) in het teken zullen staan van de Moderniteit – binnen vijf jaar moet Congo in het gezelschap staan van Brazilië en Zuid-Afrika.

De voorzitter van de *Intersyndical* (dit jaar de voorzitter van de UNTC, de *Union National des Travailleurs Congolais* – UNTC en CSC zijn de twee grootste vakbonden in Congo maar in totaal zijn er wel 400 vakbonden geregistreerd) herinnert aan enkele eisen van de vakbonden voor Waardig Werk en maakt bekend dat de vakbonden zullen streven naar het afsluiten van een collectieve arbeidsovereenkomst voor de hele mijnsector. Dat zou een grote vooruitgang zijn, in vergelijking met de huidige akkoorden per bedrijf omdat dan de arbeiders in kleinere bedrijven meer kans op sociale bescherming krijgen. Verder herinnert hij er aan dat de akkoorden tussen de Congolese staat en de buitenlandse bedrijven in veel gevallen sterk in het nadeel van Congo uitvallen en moeten herzien worden. En ten slotte

vraagt hij de oprichting van een monument voor de slachtoffers van de staking van 1941. Tijdens de tweede wereldoorlog werd het arbeidsritme in de mijnen sterk verhoogd. België moest immers erts leveren voor de oorlogsinspanning van de geallieerden – het uranium voor de eerste Amerikaanse atoombommen komt uit Tshinkolobwe in de buurt van Likasi. Het kwam tot protesten en wilde stakingen (wild omdat de zwarten pas na 1945 het recht op aansluiting bij een vakbond kregen en voordien dus enkel wilde en ongecontroleerde acties konden ondernemen) in Lubumbashi en Likasi. De Congolezen vroegen dezelfde loonsverhoging als de Belgen, één centiem per uur (maar op heel ongelijke lonen!). Op 9 december 1941 trokken groepen zwarte arbeiders, na een bijeenkomst in een voetbalstadion, naar de zetel van de *Union Minière du Haut-Katanga* in het centrum van de stad. De koloniale autoriteiten gaven het bevel de massa uiteen te drijven en zo nodig te schieten. Het juiste aantal slachtoffers is niet bekend maar er wordt gesproken over minstens 60 doden en meer dan 100 gewonden. Er is in Lubumbashi al een sokkel voor dat monument gegoten maar tot een standbeeld is het nog niet gekomen. Misschien kan België hiervoor eens een geste van *Wiedergutmachung* doen.

De toespraken duren te lang maar om 11.00 uur begint het defilé dat me doet denken aan de 1 mei- en Rerum Novarumstoeten in België in lang vervlogen tijden. Meer dan twee uur lang trekken delegaties van tientallen bedrijven langsheen de tribune, afgewisseld door de fanfares van de spoorwegmaatschappij, de Gécamines, de kerk van de Kimbanguïsten en de Kiro. Er zijn verder acrobaten, steltlopers en stuntrijders op motoren. Na de manifestatie bieden de werkgevers aan hun personeel een receptie aan waarop het bier overvloedig vloeit. Ik heb zelf op het feest van het personeel van de spoorwegen geweest en daarna op het feest het personeel van Kopa Mining, het bedrijf dat geleid wordt door Melchisedec, een van de cursisten op de sociale school.